

DE HOLLANDSE TEKENKUNST

HET GROTE
GOUDEN EEUW

BOEK

JEROEN GILTAIJ

W BOOKS

INHOUD

Woord vooraf	5
Inleiding	6
1 De bakermat in Haarlem	25
2 Maniërisme en Caravaggisme in Utrecht	33
3 Het begin van de zeventiende eeuw in Den Haag, Delft en Amsterdam	37
4 Het landschap in de eerste helft van de zeventiende eeuw	43
5 Stilleven, bloemen en planten	63
6 Portretten	77
7 Dagelijks leven in de eerste helft van de zeventiende eeuw	91
8 Rembrandt en zijn leerlingen, de vroege periode	103
9 Rembrandt en zijn leerlingen, de late periode	115
10 Het landschap in de tweede helft van de zeventiende eeuw	129
11 Hollandse kunstenaars naar Italië	141
12 Architectuur	155
13 Zee- en riviergezichten	161
14 Dagelijks leven in de tweede helft van de zeventiende eeuw	173
15 Studies van mannen, vrouwen en kinderen	183
16 Gezichten op en in steden	203
17 Dieren	219
18 De laatste jaren van de zeventiende eeuw	231
Literatuur	237
Register op kunstenaar	238
Register op verblijfplaats	239
Colofon	240

◀ Afbeelding omslag

[LEENDERT VAN DER COUGHEN \(Haarlem 1632-Haarlem 1681\)](#)

Zelfportret

Rood krijt, 260 x 189 mm

Gedateerd rechts midden met rood krijt: 1653

AMSTERDAM, RIJKSMUSEUM

WOORD VOORAF

Na *Het Grote Gouden Eeuw Boek, De Hollandse schilderkunst van 2013/2018* kwam het idee op om ook een boek te maken over de tekenkunst van die tijd. De tekenkunst is de vader van de schilderkunst, werd in de zeventiende eeuw gezegd. Er werd door de schilders veel getekend met verschillende doelen en met verschillende onderwerpen. De grote hoeveelheid tekeningen die toen is gemaakt, is net zo indrukwekkend als de schilderkunst, maar nu veel minder bekend. In de prentenkabinetten van musea over de hele wereld worden deze schatten zorgvuldig bewaard en nog vaak door aankopen uitgebreid. Tekeningen worden ook door particulieren verzameld en dan soms royaal aan musea geschonken of nagelaten.

Voor dit overzicht van de zeventiende-eeuwse tekenkunst leken de hoofdstukken zoals bedacht voor het boek over de schilderkunst een goed uitgangspunt, namelijk zowel chronologisch als naar onderwerp. Maar het belangrijkste was steeds de keuze van de kunstenaars en hun tekeningen. Die zal misschien voor ieder enigszins anders zijn, maar dat is het voorrecht van de schrijver, die geprobeerd heeft een zo objectief mogelijk beeld samen te stellen van deze overweldigende rijkdom.

Voor de keuze van de kunstenaars, hun tekeningen en biografische gegevens is gebruikgemaakt van het Rijksbureau voor Kunsthistorische Documentatie (RKDartists en RKDimages), van de vaak voortreffelijke websites van de musea en van de literatuur. Het overzicht is bedoeld als een verantwoord beeld, waarbij de kennis van de samensteller een grote rol heeft gespeeld. Het is naar zijn idee een boek geworden over een interessant onderwerp, waar met veel plezier en bewondering voor de tekenaars aan is gewerkt.

Graag dank ik Johan de Bruijn van wbooks, die het boek wilde uitgeven en voortreffelijk zorg droeg voor de fotobestellingen en de productie. Ook Afra Dijkstra, die eerder het boek over de schilderkunst vormgaf, dank ik voor het mooie ontwerp van dit boek over de tekenkunst.

Jeroen Giltaij

JAN VAN GOYEN (Leiden 1596-Den Haag 1656)

Boerderij met figuren aan de oever van een rivier bij storm (detail)

Zwart krijt, penseel in grijs, 122 x 208 mm

Gesigneerd en gedateerd onder links van het midden: VG 1631

BERLIJN, STAATLICHE MUSEEN ZU BERLIN, KUPFERSTICHKABINETT

INLEIDING

DE TEKENKUNST VAN DE ZEVENTIENDE EEUW

Bij het samenstellen van het overzicht van de schilderkunst van de zeventiende eeuw, *Het Grote Gouden Eeuw Boek, De Hollandse schilderkunst*, bleek steeds meer dat een overzicht van de tekenkunst van die tijd ook heel wenselijk was. Tekenen werd in die tijd zeer intensief door de kunstenaars gedaan. Als jonge schilders hun opleiding bij een meesterschilder begonnen, moesten zij eerst het tekenen onder de knie krijgen. Maar ook ervaren schilders bleven oefenen in tekenen naar naaktmodel of namen op hun tochten door het land schetsboeken mee om hun indrukken vast te leggen. Voor de compositie van veel schilderijen werden getekende voorstudies gebruikt.

De hoeveelheid tekeningen die in de zeventiende eeuw is gemaakt is immens. Zo liet bijvoorbeeld de welgestelde zeeschilder Jan van de Cappelle een belangrijke kunstcollectie na van tweehonderd schilderijen en niet minder dan ongeveer zesduizend tekeningen. Daarbij waren negenhonderd tekeningen van Hendrick Avercamp, meer dan dertienhonderd tekeningen van Simon de Vlieger en ongeveer vijfhonderd tekeningen van Rembrandt, onder meer met een boek met honderdvijfendertig tekeningen van vrouwen en kinderen.

Omdat van Simon de Vlieger thans aanzienlijk veel minder tekeningen bekend zijn, moeten er in de loop van de tijd veel verloren zijn gegaan. Dat geldt ook voor de tekeningen van andere schilders uit de zeventiende eeuw. In hun nalatenschappen worden soms mappen met tekeningen vermeld, zodat aangenomen moet worden dat zij hebben getekend, maar daar is vaak nu niets van bekend. Aan zeer bekende schilders als Frans Hals, Bartholomeus van der Helst en Johannes Vermeer is soms een enkele tekening toegeschreven, maar zulke toeschrijvingen hebben thans op weinig of geen steun kunnen rekenen. Als hun tekeningen ook niet in nalatenschappen worden genoemd is de vraag zelfs of zij wel getekend hebben of dat er van uitgegaan moet worden dat hun tekeningen in het geheel verloren zijn gegaan. Hun eventuele getekende studies waren ook het werkmateriaal van het atelier, waar misschien door erfgenamen geen of weinig waarde aan werd gehecht, zodat die eenvoudig zijn weggedaan.

Niettemin zijn er zeer veel tekeningen uit de zeventiende eeuw bewaard gebleven. Zij werden soms ook al op grote schaal in die tijd verzameld, zoals boven vermeld bij de schilder Jan van de Cappelle. Die had zijn boek met tekeningen van Rembrandt vermoedelijk gekocht bij de verkoop van de inventaris in 1656 als een boek vol “figuerschetsen” van de meester. Overigens wordt in die inventaris ook vermeld een boek met tekeningen van Rembrandt van mannen en vrouwen,

“naeck sijnde”. Op een tekening van leerling Constantijn à Renesse onderwijst Rembrandt zijn leerlingen in het atelier met tekenen naar naaktmodel. (afb. 1)

Bronnen over tekenkunst

Als uitgangspunt voor de tekenkunst kan het boek worden genoemd van de schilder-schrijver Karel van Mander, die in 1604 *Het Schilder-Boeck* publiceerde. Het eerste deel is *Den grondt der edel vry schilder-const*. Na de inleiding volgt het tweede hoofdstuk over het tekenen, in zijn woorden de vader van het schilderen. Het is volgens Van Mander de deur waardoor men tot de vele kunsten komt en niet alleen het vastleggen van een afbeelding op papier, maar ook het vermogen om ideeën om te zetten in beelden. Er volgen tekenlessen over hoe geoefend moet worden om met houtskool, met krijt of pen lijntjes te tekenen en dan te arceren en te wassen. Je moet je handen oefenen. Dan wordt de proportie (3), ook in de menselijke figuur besproken, met verwijzing naar de Romeinse schrijver Vitruvius, volgens wie het menselijk lichaam en een tempel met elkaar te vergelijken zijn. Daarna komen de hoofdstukken over de houding (4), de inventie van figuurstukken (5), de gehoedsaandoeningen (6), de reflectie (7), het landschap (8) (de schoonheid die er buiten te zien is), beesten, dieren en vogels (9), textiel (10), het kiezen van kleuren (11), het schilderen (12), de oorsprong en werking van de kleuren (13) en de betekenis van de kleuren (14). Na *Den grondt* volgen de biografieën van schilders, een uitleg van de *Metamorphoses* van Ovidius en de allegorische betekenissen in de *Wtbeeldinge der figueren*. Het boek werd nog in de hele zeventiende eeuw gelezen.

Om te leren tekenen werden er ook lesboeken geschreven, zoals dat van Pieter Feddes van Harlingen. Van 1616 dateert zijn *Teiken Bouxken Vordeij Jougd proffijte-lick ende licht om naer te Conterpheiten. Gemaeckt door P.F. Harlingensis. 1616*. Van dit boekje zijn elf etsen bewaard gebleven, met voorbeelden van koppen en skeletten, maar ook het titelblad. (afb. 2)

In 1643 verscheen het boek van Crispijn de Passe, 't *Light der teken en schilder konst*. Het is voorzien van prenten om te leren tekenen, waarbij vooral de bouw van het menselijk lichaam wordt weergegeven en tekenvoorbeelden worden getoond.

Er heeft ook een tekenboek bestaan van Abraham Bloemaert, waar prenten naar gemaakt zijn door zijn zoon Frederik, verschenen in 1650-1656 en in 1740 opnieuw uitgegeven als

Oorspronkelyk en vermaard konstryk tekenboek van Abraham Bloemaart, Geestryk Getekent, en Meesterlyk Gegraveert by zyn zoon Frederik Bloemaart.

Voor Samuel van Hoogstraten was Karel van Mander van grote betekenis. Hij publiceerde na een leertijd bij Rembrandt in zijn laatste levensjaar 1678 het boek *Inleyding tot de hooge schoole der schilderkonst: Anders de Zichtbaere Werelt. Verdeelt in negen Leerwinkels, yder bestiert door eene der zanggodinnen. Ten hoogsten noodzakelyk, tot onderwijs, voor alle die deeze edele, vrye, en hooge Konst oeffenen, of met yver zoeken te leeren, of anders eenigzins beminnen*, Rotterdam, 1678. Het bestaat uit zeven boeken, genaamd naar de muzen. Van Hoogstraten baseerde zich vaak op het boek van Van Mander, zoals hij zelf aangeeft. Het eerste boek (p. 26), vernoemd naar Euterpe, een van de negen muzen, bevat het vijfde hoofdstuk, getiteld *Van de Teykenkonst*.

CONSTANTIJN À RENESSE (Maarssen 1626-Eindhoven 1680)

Rembrandt en zijn leerlingen tekenen naar naaktmodel
Pen en penseel in bruin over zwart krijt, met wit gehoogd,
180 x 266 mm

DARMSTADT, HESSISCHES LANDESMUSEUM

De tekening is gemaakt door Constantijn à Renesse, die in 1649 leerling was van Rembrandt. Voorgesteld is het atelier van de meester die naar naaktmodel tekent met om zich heen de leerlingen. Renesse tekende geheel in de stijl van Rembrandt.

1

DE BAKERMAT IN HAARLEM

An het eind van de zestiende eeuw waren in Haarlem enkele kunstenaars werkzaam, die van grote betekenis waren voor de tekenkunst.

Karel van Mander (Meulebeke 1548-Amsterdam 1606) was opgeleid in Vlaanderen. Hij verbleef in Italië van 1573 tot 1577, waar hij de overblijfselen van de klassieke oudheid en de kunstenaars van die tijd bestudeerde en natekende. Zoals zoveel Vlamingen vluchtte hij met zijn familie in 1583 wegens de oorlogsomstandigheden en kwam hij in Haarlem terecht. Daar raakte hij bevriend met Hendrick Goltzius en Cornelis Cornelisz van Haarlem. De drie stichtten een academie om naar het leven te tekenen en Van Mander onderwees ze in de Italiaanse manier. Hij trad in 1584 toe tot het Sint Lucasgilde en had vele leerlingen. In 1604 publiceerde hij zijn belangrijke *Schilder-boeck*. In dat jaar verhuisde hij naar Amsterdam, waar hij in 1606 overleed. De rouwstoet bij zijn begrafenis telde meer dan driehonderd deelnemers.

De invloed van de klassieke oudheid is duidelijk te zien in zijn tekening *De prediking van Johannes de Doper* in Wenen, Albertina. (afb. 1) Weergegeven is het Bijbelverhaal van Johannes de Doper, die predikte in de woestijn om zijn toehoorders tot inkeer te brengen (Matteüs 3:1-7). In de tekening staat links op de achtergrond de predikende Johannes en zijn de vele luisteraars weergegeven. De figuren op voorgrond zijn klassieke naakten.

Vriend Hendrick Goltzius (Bracht 1558-Haarlem 1617) was geboren in Mühlbracht (thans Bracht) in 1558 en dus tien jaar jonger dan Van Mander. Hij kreeg als baby als gevolg van een brand een ongelukkige rechterhand. In 1575 leerde hij graveren van Dirck Volckertsz Coornhert in Xanten, die naar Haarlem verhuisde en tegen Hendrick zei dat ook te doen en die in 1577 aan kwam. Goltzius werd een belangrijke graveur, die veel opdrachten kreeg, als zodanig bekend werd in Europa en bevriend raakte met Van Mander en Cornelis van Haarlem. In 1590 vertrok hij naar Italië om in 1591 in Rome aan te komen, waar hij ongeveer een half jaar verbleef en Napels bezocht. In 1592 keerde hij terug met vele tekeningen naar de antiëken.

◀ 1

KAREL VAN MANDER (Meulebeke 1548-Amsterdam 1606)

De prediking van Johannes de Doper

Pen in zwart en bruin, bruin, blauw en groenachtig gewassen, wit gehooft, 162 x 227 mm

Links onder gedateerd: 1597. Rechts onder geannoteerd:

Carlo da / Mandra fc. per suo / Amicho il Sgr Theodoro Gallo

WENEN, ALBERTINA

Op de in ingewikkelde techniek uitgevoerde tekening schreef Van Mander het jaartal 1597 en een opschrift in het Italiaans, dat betekent: Karel van Mander heeft dit gemaakt voor zijn vriend de heer Theodoor Galle. Hij was een Vlaamse prentkunstenaar (Antwerpen 1571-Antwerpen 1633), die van 1593-1595 in Rome verbleef en in 1597 dus bevriend was met Van Mander.

Goltzius was graveur en briljant tekenaar en maakte in de jaren 1590 ook penschilderijen, ofwel met pen op doek of op paneel getekende voorstellingen. Na 1600 ging hij over tot schilderen. Hij overleed in 1617 en bij de begrafenis luidden de klokken meer dan een halfuur. Van Goltzius zijn thans meer dan vijfhonderd tekeningen bekend.

Een imposant voorbeeld van zijn vaardigheid in het tekenen met de pen is de tekening *Sine Cerere et Libero friget Venus* (zonder Ceres en Bacchus krijgt Venus het koud) uit 1593 in Londen, British Museum. (afb. 2) Met pen in bruine inkt is op een groot blad perkament de voorstelling van de drie figuren voor een boom getekend. In het midden staat Venus, de godin van de liefde, geleund tegen de boom. Links pakt Bacchus (Liber), de god van de wijn, de druiven van de tros, die hij in zijn rechterhand houdt en die hij aan Venus gaat aanbieden. Naast hem staat een kleine satyr met puntige oren en een erecte penis. Rechts biedt Ceres, godin van de akkerbouw, vruchten en een korenaar aan Venus aan en zij heeft in de linkerhand een sikkel. Boven Venus vliegen twee tortelduifjes. Op de grond ligt een gevleugelde Cupido, die het vuur aanblaast, met pijl en boog naast zich. In de rookwolk is een gezicht te zien dat meeblaast; dit is Vulcanus, de man van Venus en de god van het vuur.

Van Jan van Goyen (Leiden 1596-Den Haag 1656) zijn wel ongeveer twaalfhonderd tekeningen bewaard. Hij werkte in Hoorn, reisde naar Frankrijk, was in Haarlem in 1617 een jaar leerling van Esaias van de Velde, keerde terug in Leiden, maakte in 1650-1651 met zijn schetsboek een reis langs de rivieren, maar verbleef uiteindelijk in Den Haag.

Zijn tekeningen zijn met krijt of pen en penseel zeer bedreven weergegeven landschappen, meestal met figuren en dieren. In de tekening *Boerderij met figuren aan de oever van een rivier bij storm*, gesigneerd en gedateerd 1631, zijn de weersomstandigheden overtuigend in beeld gebracht. (afb. 8) Met sterke lichtdonkereffecten zijn de harde wind en de regen gesuggereerd, waar de figuren zich een weg doorheen moeten slaan. In 1631 verhuisde Van Goyen van Leiden naar Den Haag, en deze tekening kan in de omgeving van beide steden zijn gemaakt.

Een leeftijdgenoot van Van Goyen was Pieter de Molijn (Londen 1595-Haarlem 1661), die in Londen was geboren, maar leerling was van Esaias van de Velde in Haarlem, waar hij in 1616 in het gilde werd ingeschreven. In 1618 wordt hij vermeld als in Rome, maar hij was in 1621 weer terug Haarlem. Er zijn echter ook 1653 en 1658 gedateerde tekeningen met gezichten in Italië bekend, die hij dus na zijn terugkeer bleef maken. Hij overleed in Haarlem in 1661. De Molijn en Van Goyen hebben elkaar ongetwijfeld gekend en hun tekeningen zijn vaak zeer verwant, maar in de tekenstijl ook weer duidelijk van elkaar te onderscheiden.

Van De Molijn zijn ook getekende winterlandschappen bekend, zoals *Winterlandschap in Parijs*, Fondation Custodia, Collection Frits Lugt, gesigneerd en gedateerd 1655. (afb. 9) De rivier is bevroren en er is een pak sneeuw gevallen. Op de voorgrond trekt een man een kind voort in een slee, die ook wordt voortgeduwd. De lucht is zwaarbewolkt en de besneeuwde daken van de huizen steken wit af.

8

JAN VAN GOYEN (Leiden 1596-Den Haag 1656)

Boerderij met figuren aan de oever van een rivier bij storm

Zwart krijt, penseel in grijs, 122 x 208 mm

Gesigneerd en gedateerd onder links van het midden: VG 1631

BERLIJN, STAATLICHE MUSEEN ZU BERLIN, KUPFERSTICHKABINETT

Van Goyen heeft het stormachtige weer met regenbui in beeld gebracht door de schuingewaaide boom, de vliegende wolken, de tegen de wind in gebogen figuren en de hoge golven. Hij kan deze tekening ook thuis op ter plaatse gemaakte schetsen hebben gebaseerd.

9

PIETER DE MOLIJN (Londen 1595-Haarlem 1661)

Winterlandschap

Zwart krijt, penseel in grijs, 147 x 195 mm

Gesigneerd en gedateerd links onder: PMolyn (PM ineen)/1655

PARIJS, FONDATION CUSTODIA, COLLECTION FRITS LUGT

De daken van de boerderijen zijn wit besneeuwd, zoals is aangegeven met het blanke papier. In contrast daarmee zijn de donkere partijen met penseel en grijze inkt getekend. Bij De Molijn staan de huizen vaak scheef getekend, wat een schilderachtig effect geeft.

5

STILLEVENS, BLOEMEN EN PLANTEN

Er waren in de zeventiende eeuw zeer veel schilders van stillezens: vanitas-stillezens met schedels die op de vergankelijkheid wijzen, stillezens met kazen, brood en fruit, stillezens met oesters, citroenen en wijn, de zogeheten “banketjes”, stillezens met gevogelte, met schelpen, stillezens met bloemen. Hoewel ook al in de zestiende eeuw een enkel stilleven was geschilderd, kwam het als zelfstandig onderwerp pas tot bloei in de zeventiende eeuw. Schilders specialiseerden zich in de verschillende soorten van stillezens. Van sommigen kennen we uitsluitend bloemstillezens, van anderen alleen maar zogenaamde ontbijtjes.

Tekeningen van stillezenschilders komen niet heel veel voor. Soms is er van een schilder maar een enkele tekening bekend, die hier dan toch besproken wordt om op het toeschrijvingsprobleem te wijzen. Ook is het mogelijk dat een schilder misschien wel getekend heeft, maar dat zijn tekeningen in de loop van de tijd verloren zijn gegaan.

De eerste schilder en tekenaar die hier ter sprake komt is Jacques de Gheyn (II) (Antwerpen 1565-Den Haag 1629), die ook al voorkwam in hoofdstuk 3 en nog aan de orde komt in hoofdstuk 6. De Gheyn was afkomstig uit Antwerpen, werkte in Haarlem en verbleef sinds 1601 in Den Haag. Hij schilderde bloemstillezens, maar maakte ook tekeningen van planten en dieren. In Parijs, Fondation Custodia, Collection Frits Lugt bevindt zich een album met tekeningen van De Gheyn van bloemen en dieren. De tweede tekening in dat album is *Drie tulpen en een kievetsbloem in een vaas, met insecten en een slak*, vervaardigd met aquarel op perkament en gesigneerd en gedateerd 1600. (afb. 1) De 22 tekeningen in dat album met bloemen en dieren zijn uitgevoerd op perkament en met goud omrand. Zij zijn gesigneerd en gedateerd van 1600 tot 1604.

◀ 1

JACQUES DE GHEYN (II) (Antwerpen 1565-Den Haag 1629)

Drie tulpen en een kievetsbloem in een vaas, met insecten en een slak

Aquarel op perkament, kaderlijjn in goud, 228 x 176 mm
Gesigneerd en gedateerd in goud midden onder: IDGheijn
(IDG ineen) fe. 1600. Met potlood: No 2

PARIJS, FONDATION CUSTODIA, COLLECTION FRITS LUGT

In dit stilleven staan in een rode vaas drie tulpen en een kievetsbloem. Op de rechtse tulp zit een koolwitje en op het marmeren blad zijn een slak, een vlieg, een rups en een kever te zien. Onderaan de signatuur en datering: IDGheijn.fe.1600. Het album bevat 22 tekeningen van vooral bloemen en dieren.

Stillezenschilder Balthasar van der Ast (Middelburg 1593/1594-Delft 1657) vertrok al jong naar Bergen op Zoom, verbleef geruime tijd in Utrecht, waar hij lid werd van het gilde, en vestigde zich ten slotte in Delft, waar hij ook weer lid werd van het gilde. Van der Ast heeft veel stillezens geschilderd met bloemen, vruchten, schelpen, insecten, schelpen en dieren, die altijd een feestelijke en rijke indruk van vormen en kleuren maken.

Van der Ast heeft ook getekend. Van zijn hand is een album bekend dat oorspronkelijk meer dan 483 bladen heeft geteld en waarvan er nu een honderdtal verspreid zijn over verschillende collecties. In het Amsterdam Museum wordt de tekening *Studie van tulp “Schoon Solffer geel ghevlamt” en spin* bewaard, met zwart krijt, pen en penseel in bruin en gouache uitgevoerd. (afb. 2) Het opschrift is door een andere hand in schoonschrift aangebracht en vermeldt dat de tulp een “solffer” of sulfer is, met een paarsrode kleur met gele vlammen.

Ook Jacques de Gheyn II (Antwerpen 1565-Den Haag 1629) (zie hoofdstuk 3 en hoofdstuk 5) wordt hier genoemd als tekenaar van portretten. In het Amsterdam Museum bevindt zich zijn met metaalstift op perkament getekende *Portret van Hugo de Groot op vijftienjarige leeftijd*. (afb. 2) Het is het portret van de rechtsgeleerde Hugo de Groot (1583-1645), die op zeer jonge leeftijd afstudeerde aan de Universiteit van Leiden en in Frankrijk een penning kreeg van de Franse koning, die hij in deze tekening toont.

Van de Leidse portretschilder David Bailly (Leiden 1584-Leiden 1657) zijn ook verschillende getekende portretten bekend, die zeer zorgvuldig en verfijnd zijn uitgevoerd, met pen en met zilverstift op papier of perkament. In het Teylers Museum in Haarlem wordt de tekening *Dubbelportret van Jan Brosterhuizen en Jacob van der Burg* bewaard, gedateerd 1624. (afb. 3) Jan Brosterhuizen (Leiden ca. 1596-Breda 1650) was schilder, tekenaar, prentenmaker, architect, auteur en dichter en is hier dus op ongeveer 28-jarige leeftijd geportretteerd. Hij was een vriend van Jacob van der Burg (Leiden 1599-Leiden 1659), dichter en secretaris van verschillende belangrijke politieke figuren en hier ongeveer 24 jaar oud.

▲ 2

JACQUES DE GHEYN II (Antwerpen 1565-Den Haag, 1629)

Portret van Hugo de Groot op vijftienjarige leeftijd

Zilverstift op geel geprepareerd perkament, goudverf, 89 x 66 mm

Links boven door latere hand: *Ruit/Hora*, rechts boven door latere hand: 1590/HG (ineen). Midden onder door latere hand: *Hugo Grotius AEt. 15*

AMSTERDAM, AMSTERDAM MUSEUM

Door De Gheyn is zijn getekende portret van Hugo de Groot (1583-1645) gebruikt als voorbeeld voor een prent, die 1599 is gedateerd. De bekende rechtsgeleerde was toen 15 jaar oud, zoals op de prent staat vermeld. Hij toont in de rechterhand de hem in 1598 door de Franse koning Henri IV in Frankrijk geschonken penning met het portret van de koning.

▶ 3

DAVID BAILLY (Leiden 1584-Leiden 1657)

Dubbelportret van Jan Brosterhuizen en Jacob van der Burg

Pen in bruin, 156 x 144 mm

Gedateerd links midden: A° 1624

Op het strookje papier: *Jan Brosterhuijsen en Jacob van der Burgh/Poëten*.

HAARLEM, TEYLERS MUSEUM

Bailly heeft met een fijne pen in bruine inkt in kruisarceringen de beide mannen geportretteerd. Jan Brosterhuizen (ca. 1596-1650) kijkt ons aan, langs Jacob van der Burg (ca. 1600-1659), die in profiel is weergegeven. In het bijschrift is genoteerd dat het dichters zijn.

Jan Brosterhuysen en Jacob vander Biirge.
Poëten.

Gr. 6. —

◀ 2

PIETER SAENREDAM (Assendelft 1597-Haarlem 1665)

Interieur van de Sint Odulphuskerk in Assendelft

Pen in bruin over potlood, 530 x 760 mm

Opschrift op grafzerk Jan Saenredam op zijn kop.

Rechts op de muurnis: *Dese ordonnati [compositie] is te sien in de kerck tot Assendelft ... voleijndigt op den 9den dach December int Jaer 1649 ... van mijn Pieter Saenredam.*

AMERSFOORT, RIJKSDIENST VOOR HET CULTUREEL ERFGOED

In deze constructietekening werkte Saenredam de voorstelling van de tekening van 1634 meetkundig uit. Hij noteerde op zijn kop de tekst op de grafzerk van zijn vader Jan. In de muurnis noteerde hij dat hij deze tekening 9 december 1643 had gemaakt en deze had geschilderd 2 oktober 1649. Dit schilderij is in het Rijksmuseum in Amsterdam.

COLOFON

**HET GROTE
GOUDEN EEUW
BOEK** De Hollandse
tekenkunst

UITGAVE

WBOOKS, Zwolle
info@wbooks.com
www.wbooks.com

TEKST EN SAMENSTELLING

Jeroen Giltaij

TEKSTREDACTIE

Nanny Maat

VORMGEVING

Riesenkind, 's-Hertogenbosch

© 2024 WBOOKS/ Jeroen Giltaij

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere wijze, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

De uitgever heeft ernaar gestreefd de rechten met betrekking tot de illustraties volgens de wettelijke bepalingen te regelen. Degenen die desondanks menen zekere rechten te kunnen doen gelden, kunnen zich alsnog tot de uitgever wenden.

Van werken van beeldende kunstenaars aangesloten bij een CISAC-organisatie is het auteursrecht geregeld met Pictoright te Amsterdam.

© c/o Pictoright Amsterdam 2024.

ISBN 978 94 625 8643 7
NUR 646

W BOOKS

Dit boek is mogelijk gemaakt door financiële steun van:

